

VZDELÁVANIE

RIADENIE ROZVOJA ODBORNÝCH KOMPETENCIÍ PRACOVNÍKOV KNIŽNÍC V POĽSKU

Dr. Maja Wojciechowska*

ÚVOD

V posledných rokoch sa v organizácii knižníc a riadení rozvoja ich odborného personálu udiali výrazné zmeny. Doterajší model vzdelávania a usmerňovania odborného rozvoja knihovníkov však zostáva aj napriek tomu neuspokojivý. Mnohí zamestnávateľi už nie sú spokojní s klasickým postupom posudzovania kvalít študenta alebo uchádzača o pracovné miesto v knižnici na základe predložených diplomov, certifikátov či atestačných osvedčení. Neraz majú ich vedomosti získané počas vysokoškolského štúdia vyslovene teoretický charakter, hoci pracovný trh očakáva, že budú disponovať praktickými zručnosťami a dokážu si zvyšovať kvalifikáciu, aby bola organizácia schopná prispôbovať sa zmenám a novým potrebám. A keďže sa nedá predvídať, ako sa budú knižnice meniť a aké požiadavky sa budú klásať na ich zamestnancov, vysoko sa hodnotia nielen osvojené vedomosti (predstavujú základ, ktorý by mal mať každý knihovník), ale predovšetkým schopnosti a ochota ďalej sa vzdelávať a získavať nové kompetencie.

KONCEPCIA A ROZVOJ KOMPETENCIÍ

Zvýšený záujem o profesijné kompetencie zaznamenávame od konca 80. rokov 20. storočia, keď začal prevládať názor, že dobrý školský prospech a vysoké hodnoty v inteligenčných testoch nezaručujú úspech v budúcom zamestnaní. Následne začali veľké medzinárodné spoločnosti, ktoré sa špecializujú na rozvoj moderných technológií, pripravovať pre svojich zamestnancov osobitné modely kompetencií. Bolo to nevyhnutné, pretože požiadavky na jednotlivé pracovné pozície sa rýchlo menili a ich tradičné opisy už nezodpovedali aktuálnym potrebám. Navyše bilancovanie kompetencií umožnilo identifikovať kompetencie nových pracovníkov. V mnohých zamestnaniach sa vymedzenie kompetencií ako nástroj personálnej politiky uplatňuje častejšie než klasický popis práce s uvedením zoznamu pracovných povinností. Tento nástroj používajú v čoraz väčšej miere aj knižnice, najmä tie, ktoré od svojich zamestnancov vyžadujú profesionálnu knihovnícku aktivitu, flexibilitu a intelektuálnu „mobilitu“.

Podľa slovníkových definícií kompetencia znamená „okruh vedomostí, zručností a skúseností, ktoré umožňujú jedincovi fundovane sa vyjadrovať k určitej téme,

adekvátne plniť zverené úlohy a prijímať rozhodnutia“¹. Táto definícia má viac-menej štatistický charakter a neodráža význam kompetencií, ktorými rozumieme skôr pripravenosť na realizovanie určitých aktivít než ich výsledný efekt.

G. Filipowicz definuje kompetencie ako „isté dispozície (jedinca) v oblasti vedomostí, praktických zručností a postojov, ktoré umožňujú plniť profesijné úlohy na požadovanej úrovni“². Filipowicz zároveň tvrdí, že hlavnou črtou kompetencie je jej nadväznosť na konkrétnu úlohu alebo odbornú činnosť. Kompetencia je v podstate skrytá vlastnosť, ktorá sa prejavuje určitým správaním a konaním.³ Príkladom môže byť poskytovanie služieb v knižniciach, ktoré si vyžaduje také kompetencie, ako sú vedomosti, komunikačné zručnosti, ochota pomáhať, trpezlivosť a schopnosť využívať moderné technológie v procese vyhľadávania.

Podľa C. Lévy-Leboyera kompetencie sú „súbor vedomostí a zručností, typického konania, štandardných postupov a spôsobov chápania, ktoré sa môžu uplatňovať bez potreby učiť sa nové veci“⁴. Kompetencie nie sú totožné so schopnosťami a osobnostnými vlastnosťami, aj keď majú zásadný význam pre ich získavanie a rozvíjanie. Kompetencie sú výsledkom skúseností, získaných poznatkov, osvojených zručností, osobnostných vlastností a vlastnej inteligencie. „Ide o súbor návykov v správaní, ktoré si niektorí jedinci osvojujú ľahšie, čo im umožňuje pracovať v určitých situáciách efektívnejšie. Takýto súbor návykov využíva schopnosti, vlastnosti osobnosti a získané vedomosti integrovaným spôsobom.“⁵ Kompetencie si nemožno osvojiť učením ako teoretické poznatky, no nie sú to ani vrodené zručnosti a rozvíjajú sa na základe získaných vedomostí a skúseností.

Kompetencie sa môžu rozvíjať nielen v priebehu vzdelávania, ale aj po jeho ukončení. Z tohto hľadiska ich možno rozdeliť do štyroch základných kategórií:

- kompetencie získané na základnom stupni vzdelávania – na základnej škole, gymnáziu, strednej všeobecnovzdelávacej škole, teda ide o všeobecné vzdelanie,
- kompetencie získané počas odborného vzdelávania – na učňovských školách, stredných odborných školách alebo počas štúdia na vysokej škole,
- kompetencie ako výsledok celoživotného vzdelávania v dospelom veku a vykonávania odborných činností v zamestnaní,
- kompetencie získané pri plnení profesijných povinností.

* Gdanská univerzita, Poľsko
e-mail: maja.wojciechowska@gmail.com

Odborné (profesionálne) kompetencie sú zvyčajne spojené so špecifickými úlohami alebo činnosťami. Práca v knižnici si môže vyžadovať rôzne kompetencie – iné kompetencie si vyžaduje práca s fondmi, iné metodická činnosť knižnice, iné práca s deťmi a odlišné kompetencie sa požadujú od riadiaceho personálu (označujú sa aj ako riadiace kompetencie alebo kompetencie interpersonálneho charakteru). Celkovo sa kompetencie rozdeľujú do troch základných skupín:

- všeobecné kompetencie,
- špecifické kompetencie,
- technické kompetencie.

V tejto súvislosti sa zvyknú brať do úvahy aj individuálne schopnosti a osobnostné črty každého človeka.

RIADENIE KOMPETENCIÍ

Riadenie odborných kompetencií je súčasťou riadenia ľudských zdrojov a jedným z faktorov procesu usmerňovania kariérneho rozvoja riadiaceho personálu. Proces riadenia kompetencií zahŕňa súbor aktivít, ku ktorým patrí:

- analýza pracovnej pozície a opis požadovaného súboru kompetencií,
- overenie (skúmanie) zdrojov kompetencií zamestnanca,
- plánovanie rozvoja kompetencií,
- rozvíjanie kompetencií,
- meranie rozvoja kompetencií.

Analýza pracovnej pozície a opis požadovaného súboru kompetencií sa zakladá na formulovaní predpokladov, ktoré zahŕňajú osobnostné vlastnosti, zručnosti a kompetencie požadované na určitej pracovnej pozícii alebo pri plnení určitých úloh. Tieto kompetencie možno rozdeliť na všeobecné (centrálne), ktoré sú základnou podmienkou plnenia pracovných povinností, a na doplnkové (špecifické), ktoré zvyšujú kvalitu práce a výkonnosť pracovníka. Vzhľadom na to, že činnosti vykonávané v knižniciach sú veľmi rozmanité, nemožno pre ne vytvoriť jeden univerzálny zoznam kompetencií. Dokonca aj rovnaké pracovné pozície sa môžu v rôznych knižniciach odlišovať niektorými povinnosťami a úlohami. Z tohto dôvodu boli vytvorené okruhy kompetencií, ktoré zahŕňajú všeobecné kompetencie (prispôsobované potrebám knižnice) aj s vymedzením ich úrovne podľa charakteru práce, príslušnej pracovnej pozície a realizovaných úloh. Takýto rozsah kompetencií je východiskom pri stanovení individuálneho zoznamu kompetencií, ktorý zohľadňuje osobitosti knižnice, jej organizačnú štruktúru, strategické ciele a požiadavky na konkrétnu pracovnú pozíciu. V uvedenom zozname by mali byť kompetencie presne definované, aby sa predišlo terminologickým nejasnostiam a chybám vyplývajúcim z rôznych interpretácií jednotlivých pojmov.

Overovanie zdrojov kompetencií sa zakladá na zisťovaní, či daný pracovník disponuje určitým typom kompetencií. Takéto skúmanie sa môže robiť na podnet vedenia knižnice, aby sa mohli naplno využiť kapacity pracovníka a pridelovali sa mu úlohy zodpovedajúce jeho potenciálu, pre potreby náborového procesu, ale aj na želanie samotného knihovníka, aby mohol čo najlepšie usmerňovať vlastný rozvoj. V takýchto prípadoch by mal mať knihovník prístup k výsledkom prieskumu.

Najjednoduchšou metódou skúmania kompetencií je kontrola výsledkov ich uplatňovania, resp. zisťovanie, akým spôsobom ovplyvňuje určitá kompetencia plnenie úloh. Žiaľ, nie všetky kompetencie sa dajú takto „testovať“, lebo istá kompetencia sa nemusí prejavíť vždy rovnakým efektom (napr. kompetencie v oblasti informačných technológií, ktoré sú spojené s vyhľadávaním špecifických informácií v knižnici). Z tohto dôvodu sa využívajú viacrozmerne testy kompetencií (napr. analýza kritických udalostí alebo referenčné zoznamy), ktoré by sa mali spájať s testovaním inteligencie, pretože niektoré dobré rozvinuté oblasti (kategórie, druhy) inteligencie uľahčujú osvojenie určitých kompetencií, hoci to nijako nezaručujú. Okrem toho je pre pracovníka dôležité, aby mal, bez ohľadu na získané kompetencie, schopnosti a dispozície, ktoré mu umožnia rozvíjať ďalšie kompetencie.

Plánovanie rozvoja kompetencií je nevyhnutné pre úspešné a efektívne riadenie pracovného potenciálu. Preto by mal každý rozbor zdrojov kompetencií knihovníka vyústiť do plánu jeho profesijného rozvoja.

Rozvíjanie kompetencií je založené na zdokonaľovaní získaných a nadobúdaní nových kompetencií. Podľa G. Filipowicza možno vyčleniť päť stupňov osvojenia kompetencií. Prvým je *absencia schopnosti osvojiť si kompetencie*, resp. absencia správania, ktoré by naznačovalo vôľu rozšíriť si kompetencie a využívať ich v praxi. Na druhom stupni je *kompetencia osvojená na základnej úrovni*, ktorú sa využíva pracovník nepravidelne, pričom potrebuje aktívnu podporu skúsenejších kolegov. Na treťom stupni sú *kompetencie osvojené na dobrej úrovni*, čo umožňuje, aby ich pracovník uplatňoval pri plnení zverených úloh. Na štvrtej úrovni sú *kompetencie osvojené na veľmi dobrej úrovni*, čo zaručuje dobré plnenie úloh v konkrétnej oblasti a odovzdávanie skúseností druhým. Na najvyššom, piatom stupni sú *kompetencie dokonale osvojené*; v tomto prípade je pracovník schopný kreatívne rozmyšľať a rozvíjať svoje poznatky, zručnosti a žiaduce postoje pri plnení zverených úloh.⁶

Základnou podmienkou rozvíjania kompetencií je motivácia, teda schopnosť mobilizovať sa a snažiť sa o vlastný rozvoj. Ani tie najlepšie školenia nezaručia, že pracovník získa určitú kompetenciu, pokiaľ sa sám nebude o to snažiť. Práve preto sa pri plánovaní aktivít na zdokonaľovanie pracovných kompetencií berie do úvahy aj rozvojový potenciál pracovníkov, čo vyjadruje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Rozvojový potenciál a súčasné kompetencie pracovníkov knižníc

Rozvojový potenciál	Súčasné kompetencie		
		nízke	vysoké
	vysoký	pracovníci sú orientovaní na budúcnosť, vyplatí sa do nich investovať	prvotriedni odborníci, vynikajúci pracovníci
nízky	pracovníci nie sú príliš užitoční	špecialisti	

Zdroj: Filipowicz, G. *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004, s. 31.

Meranie rozvoja kompetencií je mimoriadne dôležitou zložkou riadenia kompetencií, pretože kompetencie nie sú statickým prvkom, ale môžu sa získavať počas celého produktívneho života. Ich rozsah sa mení a pod vplyvom určitých opatrení sa môžu rozvíjať, transformovať, ale aj ochabovať a strácať.

Je známe, že pripravenosť rozvíjať odborné kompetencie ovplyvňujú rôzne faktory, ktorých účinok sa nedá presne vymedziť. K tým, ktoré možno ľahšie definovať, patria:

- životné skúsenosti získané v rozličných situáciách a rozličných prostrediach, tzv. biografické a ekologické faktory,
- všeobecné znalosti, ktoré zaručujú pochopenie rôzneho konania a správania a tzv. kognitívnych kontextov,
- nadšenie, angažovanosť a záujmy, ktoré podporujú osobný rozvoj, nezávisle od aktivít spojených s odbornou činnosťou,
- psychologické vlastnosti a životné postoje, ktoré sú predpokladom osobného rozvoja a získavania poznatkov, zručností a kompetencií,
- vek, keďže mladí ľudia zriedkavejšie uplatňujú systematické konanie a nepoznajú osvedčené postupy a pravidlá fungovania,
- presvedčenie o efektívnosti vlastného konania, vysoké sebavedomie a spokojnosť v osobnom i pracovnom živote,
- prijímanie nových výziev a mimoriadnych úloh, ktoré si vyžadujú zvýšenú duševnú aktivitu, osobnú angažovanosť a kreativitu,
- vytváranie stimulujúcich podmienok (poskytovanie benefitov) na rozvíjanie kompetencií v materiálnej aj v emocionálnej oblasti (motivácia).⁷

KOMPETENCIE V KNIHOVNÍCKEJ PRÁCI

Jedným z prvých odborníkov v Poľsku, ktorý sa zaoberal otázkou prípravy personálu na prácu v knižniciach, bol Joachim Lelewel (1786 – 1861). Prácu knihovníka považoval za nezávislé povolanie, ktoré si vyžaduje špecifickú kvalifikáciu, kompetencie a určité osobnostné vlastnosti. Knihovníkov považoval zasa za vzdelaných, ochotných a užitočných ľudí, ktorí ovládajú jazyky, disponujú poznatkami z oblasti histórie a biografistiky, dobre poznajú literatúru zo všetkých vedných odborov, sú schopní orientovať sa vo vedách, majú encyklopedické znalosti, prečítali množstvo kníh,⁸ vyznajú sa v paleografii, diplomacii, vo všeobecnej klasifikácii vied, v dejinách knižníc, majú knihárske zručnosti a vyznačujú sa takými

vlastnosťami, ako sú sebaovládanie, kultivovanosť, vyrovnanosť, chápanosť, taktnosť, svedomitosť a presnosť. Vidíme, že väčšina požiadaviek na knihovníkov je stále aktuálna. Najväčšie rozdiely v rozvoji odborných kompetencií sa spájajú so vznikom a s prudkým rozmachom nových technológií, no podstata práce knihovníka ostáva nezmenená. Okrem toho Lelewel ako prvý poukázal na nevyhnutnosť delby práce v knižniciach a vytvorenia okruhov zodpovednosti pre pracovníkov.

Podobne ako v iných oblastiach aj v dnešných knižniciach sa od uchádzačov o určitú prácu vyžadujú okrem potrebného vzdelania doloženého diplomom presne definované kompetencie. Väčší dôraz sa kladie aj na schopnosť pracovníka adaptovať sa na určité podmienky a požiadavky konkrétnej knižnice, na jeho ochotu odborne sa rozvíjať, schopnosť využívať získané skúsenosti a poznatky a osvojovať si nové kompetencie, ak je to potrebné. Teoretické poznatky sú iba jednou z požiadaviek.

Kompetencie v podmienkach knižníc sú rozličné a závisia od typu knižnice, jej úlohu, skladby používateľov, organizačnej štruktúry, cieľov a pod.

V Poľsku sú základné kvalifikačné požiadavky na prácu knihovníka, ďalší kariérny postup a na získanie vedúcich pozícií v jednotlivých typoch knižníc regulované príslušnými zákonmi a nariadeniami. Treba povedať, že regulatívy vymedzujú iba základné kvalifikačné požiadavky, ktoré možno formálne doložiť diplomami a certifikátmi. Patria k nim tieto požiadavky:

- vzdelanie – vysokoškolské vzdelanie, kvalifikačné kurzy a iné formy vzdelávania,
- obdobie zamestnanosti,
- vedecké, didaktické a odborné výsledky.

Normatívne dokumenty však nezohľadňujú niektoré necertifikované zručnosti, schopnosti a kompetencie, ktoré považujú zamestnávateľia za mimoriadne dôležité so zreteľom na ich praktický význam.

Základným právnym dokumentom, ktorý určuje kvalifikáciu knihovníkov v Poľsku, je nariadenie ministra kultúry a umenia z 9. marca 1990 o *kvalifikačných požiadavkách oprávňujúcich získanie pracovných pozícií v knižniciach a vyhlásenie o kvalifikačnom režime*, ktorá sa vzťahuje prevažne na zamestnancov verejných knižníc. Kvalifikačné predpoklady vysokoškolských knihovníkov určuje *zákon o vysokoškolskom vzdelaní* z 27. júla 2005, dekrét ministra pre vedu a vysokoškolské vzdelanie z 22. decembra 2006 o *odmeňovaní za prácu a poskytovaní ďalších výhod spojených s prácou zamestnancov verejných*

škôl a dekrét ministra pre vedu a vysokoškolské vzdelávanie z 21. augusta 2006 o uchádzačoch o diplom knihovníka, diplom pracovníka dokumentácie a vedeckých informácií, ktoré kladú dôraz na dĺžku odbornej praxe a teoretické vedomosti potvrdené odbornou skúškou. Kvalifikáciu, ktorú si vyžaduje práca s mladými čitateľmi a práca v školských a pedagogických knižniciach, určuje dekrét ministra národného vzdelávania a školstva z 10. septembra 2002 o špecifickej kvalifikácii vyžadovanej od učiteľov s uvedením škôl a prípadov, v ktorých možno zamestnať učiteľov bez vysokoškolského vzdelania a bez absolvovania odbornej pedagogickej školy, ako aj Učiteľská charta a zákon z 26. januára 1982 s neskoršími úpravami. Postup posudzovania odborných predpokladov cudzincov a občanov, ktorí získali vzdelanie v zahraničí, stanovuje dekrét ministra kultúry a národného dedičstva z 13. novembra 2008 o doplnkovom vzdelávaní a overovaní predpokladov pri zisťovaní kvalifikácie pre prácu v knižnici.⁹

Kvalifikáciu absolventov knižničnej a informačnej vedy 1. a 2. stupňa určujú štandardy ministra pre vedu a vysoké školstvo, ktoré nadobudli platnosť v roku 2007.

Pre absolventov bakalárskeho štúdia sú stanovené tieto štandardy:

- všeobecné poznatky o zdrojoch informácií, informačných procesoch a poznatky z oblasti vedeckých informácií a knižničnej vedy,
- poznanie metód a techník používaných v knižnično-informačnej praxi,
- schopnosť efektívne vyhľadávať a triediť informácie, posudzovať ich kvalitu, ale aj vytvárať informácie,
- znalosť metód práce s čitateľmi a používateľmi informácií a metód vzdelávania používateľov,
- schopnosť propagovať knižničné aktivity, informácie a čítanie,
- ovládanie autorského zákona a právnych predpisov, ktoré sa vzťahujú na knižničnú a informačnú činnosť,
- pripravenosť na prácu v rozličných verejných médiách, kultúrnych a vzdelávacích inštitúciách, ale aj v oblasti obchodu, vedy a správy, pokiaľ sa týka získavania, spracovávanía a sprístupňovania dokumentov a informácií informačnými systémami,
- pripravenosť pracovať vo všetkých typoch knižníc, na informačných a bibliografických pracoviskách, vo vydavateľstvách, v archívoch, kníhkupectvách a po absolvovaní doplňujúceho pedagogického štúdia aj v školstve,
- schopnosť uplatňovať svoje poznatky a zručnosti v súlade s etickými pravidlami,
- schopnosť riešiť odborné problémy, pracovať v kolektíve a efektívne komunikovať s okolím,
- otvorený prístup k zmenám a inováciám a schopnosť adaptovať sa na meniace sa prostredie,
- ochota permanentne sa vzdelávať a zdokonaľovať sa v profesii,
- znalosť cudzieho jazyka,
- pripravenosť na 2. stupeň štúdia.¹⁰

Prehľad ukazuje, že v kvalifikačných predpokladoch stanovených ministerstvom prevládajú teoretické požia-

davky (napr. znalosť práce s čitateľmi), no sú medzi nimi aj požiadavky praktického charakteru (napr. propagačné aktivity alebo formy skupinovej práce).

Iný zoznam požiadaviek je vypracovaný pre nadväzujúce magisterské štúdium knižničnej a informačnej vedy.

Pre absolventov magisterského štúdia sú stanovené tieto štandardy:

- široké znalosti z oblasti vedeckých informácií a knižničnej vedy, poznanie výskumných metód riešenia vedeckých problémov,
- zručnosti umožňujúce riešiť odborné otázky a prijímať rozhodnutia v netypických situáciách,
- teoreticko-odborná špecializácia nadväzujúca na oblasť vedeckých informácií a knižničnú vedu a prispôbená kritériám, potrebám a možnostiam regiónu, v ktorom pôsobí príslušné vysokoškolské zariadenie,
- pripravenosť rozvíjať vlastnú profesijnú kariéru spojenú s riadiacou činnosťou v knižniciach a na informačných pracoviskách, manažovať projekty v oblasti elektronických informácií, plánovať a realizovať informačnú politiku v odborovom aj teritoriálnom zmysle, organizovať a realizovať vedeckovýskumnú činnosť v rámci odboru vedecké informácie a knižničná veda a pracovať aj v školstve (po absolvovaní doplňujúceho pedagogického štúdia),
- ochota permanentne sa vzdelávať a odborne rozvíjať, schopnosť kriticky uvažovať a vyznačovať sa inovačnou orientáciou, čo je spojené s rozvojom informačných technológií a s pokrokom v knihovníctve, knižnom obchode, vo vydavateľskej činnosti a v archivistike,
- schopnosť prispôsobovať sa zmenám v informačnej činnosti a v oblasti elektronických médií,
- pripravenosť riešiť výskumné problémy a absolvovať 3. stupeň štúdia (doktorandské štúdium).¹¹

Ako vidíme, štandardy pre 2. stupeň vysokoškolského štúdia obsahujú viac odborných predpokladov praktického charakteru. Osobitný dôraz sa pritom kladie na kompetencie, ktoré sa týkajú vlastného vedeckého výskumu.

Uvedené zoznamy kvalifikačných predpokladov pre absolventov štúdia knižničnej a informačnej vedy prechádzajú istými úpravami, zmenami a spresňovaním, a to podľa špecifik a zamerania jednotlivých škôl. Príklady kvalifikačných požiadaviek, ktoré sa kladú na absolventov štúdia, sa zverejňujú na webových stránkach príslušných fakúlt univerzít.¹²

Na webových stránkach Americkej asociácie knižníc (*American Library Association, ALA*) sú uvedené štandardy kompetencií pre vysokoškolské vzdelávanie pracovníkov, ktoré sú zamerané na vedecké informácie. Kompetencie sú rozdelené do piatich základných skupín:

- schopnosť určiť druh a odborovú príslušnosť vyhľadávaných informácií,
- schopnosť získať efektívny prístup k vyhľadávaným informáciám,
- schopnosť kriticky zhodnotiť informácie, ich zdroje a pôvod a zaradiť ich do poznatkovej základne,

- schopnosť individuálne i v rámci tímovej práce využívať informácie na riešenie konkrétnych úloh,
- znalosť právnych, spoločenských a ekonomických otázok spojených s využívaním informácií a rešpektovanie etických zásad a noriem pri vyhľadávaní a využívaní informácií.¹³

Pri sumarizovaní poznatkov o kompetenciách knihovníkov spomenieme ešte klasifikáciu M. Majewskej, ktorá vymedzuje päť skupín kompetencií moderného knihovníka:

- praxeologické kompetencie – vyjadrujú schopnosť knihovníka efektívne plánovať, organizovať, realizovať, riadiť a vyhodnocovať knižnično-informačné procesy,
- komunikačné kompetencie – vypovedajú o efektívnosti verbálneho správania vo vzťahoch medzi knihovníkmi a čitateľmi, prípadne používateľmi,
- kooperatívne kompetencie – vyjadrujú efektívnosť prosociálneho správania knihovníka a jeho integračnú spôsobilosť v sociálnom prostredí,
- kreatívne kompetencie – vyjadrujú inovatívny, netradičný charakter činnosti knihovníka,
- kompetencie v oblasti informačných technológií – vyjadrujú efektívnosť využívania moderných informačných a mediálnych technológií.¹⁴

V posledných rokoch sa venuje veľká pozornosť potrebe získavať kompetencie spojené s rozširovaním nových

technológií vrátane internetu, grafických programov, počítačových zariadení a automatizovaných knižničných systémov. V knihovníckom povolání predstavujú tieto kompetencie už nielen výhodou, ale čoraz častejšie nevyhnutnosť pri uspokojovaní potrieb zamestnávateľov a používateľov. To, či knihovníci disponujú súborom uvedených kompetencií, zisťoval prieskum, na ktorom sa zúčastnilo 450 respondentov. Boli medzi nimi používatelia knižníc, knihovníci a študenti knižničnej a informačnej vedy. Väčšina oslovených knihovníkov dovtedy neabsolvovala žiadne merania týkajúce sa odborných kompetencií, osobnostných vlastností a schopností, zručností ani inteligencie. Iba necelé percento knihovníkov absolvovalo testy zamerané na osobnostné črty a schopnosti, ktoré mohli mať zásadný význam pre pracovné zaradenie (napr. osobnostné predpoklady na prácu v oddelení spracovania fondov a na prácu s deťmi sa výrazne odlišujú). Rovnako zriedkavé (menej než percento skúmaných osôb) boli merania kompetencií, inteligencie a schopností.

Odpovede respondentov na otázky týkajúce sa osobnostných vlastností, odborných kompetencií a schopností, ktoré by mal mať dobrý knihovník, boli vo všetkých skupinách relatívne podobné a líšili sa len nepatrne. Môžeme teda povedať, že obraz dobrého knihovníka je približne rovnaký u čitateľov, študentov ako aj medzi praktikmi z tejto profesie.

Prehľad odpovedí respondentov uvádza tabuľka 2.

Tabuľka 2 Osobnostné vlastnosti, odborné kompetencie a schopnosti knihovníka podľa vyjadrení používateľov knižníc, študentov knihovníctva a knihovníkov v praxi

Poradie	Používatelia knižníc	Študenti knihovníctva	Knihovníci
1.	trpezlivosť	trpezlivosť	komunikácia
2.	komunikácia	komunikácia	osobná kultivovanosť
3.	schopnosť využívať technické zariadenia a softvér	schopnosť využívať technické zariadenia a softvér	presnosť a systematickosť
4.	otvorenosť	teoretické a odborné znalosti	schopnosť využívať technické zariadenia a softvér
5.	prívetivosť, vlúdnosť	organizačné schopnosti	interpersonálne zručnosti
6.	empatia a ochota pomáhať	umelecké zručnosti (výtvarné, herecké a pod.)	trpezlivosť
7.	dobrá znalosť literatúry a knižnice	interpersonálne zručnosti	znalosť anglického jazyka
8.	zručnosť vo vyhľadávaní informácií	zodpovednosť	schopnosť pracovať v tíme
9.	mierumilovnosť, ústretovosť	prívetivosť	inovatívnosť
10.	presnosť a systematickosť	sebaovládanie	flexibilita

Z prehľadu vidíme, že v knihovníckom povolání zohrávajú kľúčovú úlohu interpersonálne zručnosti a schopnosť využívať moderné technológie. Respondenti často uvádzali aj trpezlivosť, hoci nie je jasné, či mali na mysli trpezlivosť pri knižničnej práci s fondmi (napr. pri katalógizácii trvajúcej dlhé hodiny), alebo trpezlivosť pri poskytovaní služieb používateľom. Pozoruhodné je, že niektorí knihovníci uvádzali potrebu asertivity pri kontakte s používateľmi, iní vyzdvihovali schopnosť urovnávať spory a široko chápanú zodpovednosť. Žiaľ, podľa vyjadrení používateľov knihovnícka práca nepatrí k náročným povolaniam z hľadiska potrebných vedo-

mostí ani inteligencie. Knihovníci častejšie poukazovali na potrebu vlastného rozvoja a rozširovania škály kompetencií. Podľa používateľov je podstatná dobrá znalosť literatúry, vydavateľského trhu a cudzích jazykov. Zriedkavejšie sa spomínali požiadavky, ktoré sa týkali príjemného vzhľadu, telesnej kondície, angažovanosti, vyrovnanosti, lojality, sebavedomia, presnosti, citlivosti, organizácie práce, dynamickosti, manuálnych zručností a schopnosť rýchlo čítať. Žiaľ, musíme spomenúť aj ťažkosti respondentov, ktoré mali pri rozlišovaní osobnostných vlastností, schopností a kompetencií (hoci dostali podrobne vysvetlenie).

V rámci rozboru odborných kompetencií knihovníkov si priblížime aj výsledky ďalších výskumov v tejto oblasti.¹⁵

Výsledky analýzy, ktorú uskutočnil v roku 1991 Inštitút knihy a čítania Národnej knižnice vo Varšave, sú zhrnuté v tabuľkách 3, 4, 5.

Tabuľka 3 Názory knihovníkov na najdôležitejšie zložky knihovníckej práce

Názory	Odpovede respondentov (%)
Iba vzdelanie	20,4
Iba schopnosti	9,2
Iba osobnostné vlastnosti	19,6
Vzdelanie a schopnosti	1,6
Vzdelanie a osobnostné vlastnosti	16,8
Schopnosti a osobnostné vlastnosti	6,8

Zdroj: KRAJEWSKA, A., RUSEK, A. *Sluchacze zaocznych policealnych szkół bibliotekarskich. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich lat osiemdziesiątych w oczach bibliotekarzy*. Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1994, s. 43.

Tabuľka 4 Požadované schopnosti knihovníka

Schopnosti	Odpovede respondentov (%)
Rozhľad v umení	27,6
Rozhľad v humanitných odboroch	13,5
Organizačné schopnosti	10,7
Schopnosť nadväzovať a udržiavať kontakty	10,3
Pedagogické schopnosti	9,0
Inteligencia	4,9
Všestrannosť	3,6
Žiadne	2,0

Zdroj: KRAJEWSKA, A., RUSEK, A. *Sluchacze zaocznych policealnych szkół bibliotekarskich. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich lat osiemdziesiątych w oczach bibliotekarzy*. Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1994, s. 42.

Tabuľka 5 Odborná príprava a názory na menovanie a odborné predpoklady

Na vykonávanie práce	Odpovede respondentov (%)
Je nevyhnutné menovanie	13,8
Stačia iba predpoklady	55,5
Stačí odborné vzdelanie	26,6

Zdroj: RUSEK, A. Poloniści i inni. *Absolwenci szkół wyższych niebibliotekoznawcy o pracy w bibliotece i zawodzie bibliotekarza*. Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1994, s. 76.

ZÁVER

Požiadavky, ktoré sa kladú na zamestnancov odborov spojených s riadením a využívaním informácií, sa neustále zvyšujú. Očakáva sa, že budú vedieť riešiť čoraz zložitejšie otázky a dokážu čeliť novým a často komplikova-

ným situáciám. Iba málo absolventov vysokoškolského štúdia je schopných plniť hneď po nastúpení do práce očakávaná zamestnávateľov. Riešením teda nemôže byť očakávanie „ideálnych kandidátov“ na prácu v knižnici, ale predpoklad, že každý človek sa mení a vyvíja. A práve preto musíme vedieť, aké kompetencie, osobnostné vlastnosti a zručnosti umožnia, aby sa pracovník vo svojej práci rozvíjal, získaval nové kompetencie, a tak sa prispôsobil očakávaniam zamestnávateľa, ako aj potrebám knižnice, používateľov a trhu.

POZNÁMKY

- ¹ *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005, s. 655; *Słownik języka polskiego PWN*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 342; *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005, s. 308.
- ² FILIPOWICZ, G. *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004, s. 17.
- ³ FILIPOWICZ, G. *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004, s. 17.
- ⁴ LÉVY-LEBOYER, C. *Kierowanie kompetencjami: bilanse doświadczeń zawodowych*. Warszawa : Poltext, 1997, s. 19.
- ⁵ Cit. dielo, s. 32.
- ⁶ FILIPOWICZ, G. *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004, s. 28.
- ⁷ ADAMIEC, M. *Od osobowości do plastyczności – nowe spojrzenie na kompetencje ludzkie*. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005, s. 103 – 127.
- ⁸ WIĘCKOWSKA, H. *Joachim Lelewel o zawodzie bibliotekarza*. Dostupné na internete: <<http://www.ibi.uni.wroc.pl/roczniki/HWieckowska/HWieckowska.pdf>>.
- ⁹ BILIŃSKI, L. Kwalifikacje bibliotekarzy według prawa unijnego. In *Bibliotekarz*, 2009, č. 3, s. 28 – 30.
- ¹⁰ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. *Standardy kształcenia dla kierunku studiów: informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Dostupné na internete: <http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Lead07&news_cat_id=117&news_id=982&layout=1&page=text>.
- ¹¹ Cit. dielo.
- ¹² Dostupné na internete: <http://www.pwsz.konin.edu.pl/dokumenty/informator_2012-2013.pdf>.
- ¹³ Spracované na základe American Library Association. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. [online]. Access: 17. 3. 2009. Dostupné na internete: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm#stan/>>.
- ¹⁴ MAJEWSKA, M. *Kompetencje bibliotekarza wobec zmian społecznych i edukacyjnych*. Dostupné na internete: <<http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/dokumenty/jarocin6.pdf>>.
- ¹⁵ BILINSKY, L. Kwalifikacje zawodowe bibliotekarzy samorządowych. In *Bibliotekarz*, 1991, č. 9, s. 4 – 6. Ďalšie odpovede na otázky položené v prieskume Marie Pruchnickej a Elżbiety Stefańczyk sú dostupné na internete: <<http://ankieta.pl/survey/show/id/21420/badanie-pracodawcow-w-bibliotekach-publicznych-i-akademickich.html>>.

LITERATÚRA

- ADAMIEC, M. *Od osobowości do plastyczności – nowe spojrzenie na kompetencje ludzkie*. In *Kapitał ludzki w dobie integracji i globalizacji*. Ed. B. Kozusznik. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005, s. 103 – 127.
- American Library Association. *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. [online]. Access: 17. 3. 2009. Dostupné

na internete: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm#stan/>>.

BILINSKI, L. Kwalifikacje bibliotekarzy według prawa unijnego. In *Bibliotekarz*, 2009, č. 3, s. 28 – 30.

BILINSKY, L. Kwalifikacje zawodowe bibliotekarzy samorządowych. In *Bibliotekarz*, 1991, č. 9, s. 4 – 6.

FILIPOWICZ, G. *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2004.

KRAJEWSKA, A., RUSEK, A. *Sluchacze zaocznych policealnych szkół bibliotekarskich. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich lat osiemdziesiątych w oczach bibliotekarzy*. Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1994.

LÉVY-LEBOYER, C. *Kierowanie kompetencjami: bilanse doświadczeń zawodowych*. Warszawa : Poltext, 1997.

MAJEWSKA, M. *Kompetencje bibliotekarza wobec zmian społecznych i edukacyjnych*. Dostępne na internete: <<http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/dokumenty/jarocin6.pdf/>>.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. *Standardy kształcenia dla kierunku studiów: informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Dostępne na internete: <http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Lead07&news_cat_id=117&news_id=982&layout=1&page=text>.

OLEKSYN, T. *Zarządzanie kompetencjami: teoria i praktyka*. Kraków : Oficyna Ekonomiczna, 2006.

POCZTOWSKI, A. *Zarządzanie zasobami ludzkimi*. Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2007.

RUSEK, A. *Absolwenci szkół wyższych niebibliotekoznawcy o pracy w bibliotece i zawodzie bibliotekarza*. Warszawa : Biblioteka Narodowa, 1994.

Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.

Słownik języka polskiego PWN. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

Wielki słownik wyrazów obcych PWN. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.

WIECKOWSKA, H. *Joachim Lelewel o zawodzie bibliotekarza*. Dostępne na internete: <<http://www.ibi.uni.wroc.pl/roczniki/HWieckowska/HWieckowska.pdf/>>.

WITKOWSKI, S. A. Assessment-Center – kolejne rozczarowanie? In *Kapitał ludzki w dobie integracji i globalizacji*. Ed. B. Kozusznik. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005, s. 128 – 138.

Preložil Mgr. Tomasz Trancygier

NOVÉ MÉDIÁ VO VZDELÁVANÍ A V PROFESIONÁLNO M RASTE KNIHOVNÍKOV

Študijná cesta s podporou Prierezového programu v rámci európskeho grantového Programu celoživotného vzdelávania pridelovaného Národnou agentúrou SAAIC

V máji tohto roka (14. – 18. 5. 2012) som sa zúčastnila na zaujímavom projekte – študijnej ceste vo Varšave, ktorá bola venovaná problematike nových médií vo vzdelávaní a v profesionálnom raste knihovníkov. Cesta mala prispieť nielen k výmene skúseností, ale najmä k spoznaniu zaužívanej praxe v krajinách, z ktorých pochádzali jej účastníci (Anglicko, Island, Španielsko, Taliansko, Litva, Bulharsko, Rumunsko, Francúzsko, Holandsko – Aruba).

Organizátorom celej akcie bol inštitút Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów vo Varšave (OEliZK). Komunikačným jazykom podujatia bola angličtina.

Program študijnej cesty bol nesmierne bohatý, zameraný predovšetkým na predstavenie rôznych typov varšavských knižníc (národná, univerzitná, pedagogická a i.) a ich hlavných odborných činností v rámci vzdelávania pracovníkov. Je zaujímavé, že v Poľsku existuje funkcia „učiteľ – knihovník“ (v jednej osobe), čo umožňuje zlepšiť spoluprácu s učiteľmi, knihovníkmi i s používateľmi knižníc (študentmi).

O prístupe k vzdelávaniu profesionálnych knihovníkov na Pedagogickej univerzite v Krakove prednášal Stanisław Skórka, ktorý zároveň predstavil účastníkom ich digitálnu knižnicu (www.up.krakow.pl/dlibra). Navštívili sme Univerzitnú knižnicu vo Varšave, kde sme si vypočuli prednášku Mgr. Anny Wołodko o vzdelávaní knihovníkov a využívaní „BIBWEBU“ (bibweb.pl) a Webinars (semináre pre knihovníkov s použitím e-learningu).

Univerzitná knižnica vo Varšave
(foto Alena Prokopová)